

on käyty ja käydään jatkuvasti kiistoja eri koulukuntien sisällä ja välillä. Erityisesti juuri poliittisen ajattelun historiaa voidaan lähestyä monin eri tavoin ja sitä tutkivat filosofit, politiikan tutkijat ja historioitsijat. Poliitiikan teorian historiallinen tutkimus on väistämättä myös keskustelua politiikan käsitteen sisällöstä ja poliittisen toiminnan luonteesta. Poliitiikan aatehistoriallista tutkimusta leimaa, enemmän kuin ehkä mitään muuta historiantutkimuksen alaa, lähestymistapojen ja metodien moninaisuus. Usein metodologinen keskustelu eri koulukuntien välillä on ollut varsin hedelmätöntä. Monesti keskusteluyhteys eri näkökulmia edustavien tutkijoiden välillä jää syntymättä tai vuoropuhelua ei edes yritetä. Esimerkiksi aatehistorioitsija John Pocockin näkemyksen mukaan filosofien ja historioitsijoiden tulisi antaa tehdä tutkimustyönsä rauhassa ja toisistaan erossa, koska he ymmärtävät tutkimuskohteen ja tehtävänsä niin eri tavoin.

Toimittajien kirjoittama johdanto toimii erinomaisena ja tiiviinä esittelyinä metodologisiin keskusteluihin sekä historiallisen tutkimuksen relevanssiin nykyhetken kannalta. Koikkalainen ja Korvela varovat ottamasta metodologisissa kysymyksissä jyrkästi kantaa suuntaan tai toiseen, vaikka he korostavatkin 1960-luvulla syntyneen niin sanotun Cambridgen koulukunnan sekä saksalaislähtöisen käsitehistorian (Begriffsgeschichte) vaikutusta poliittisen teorian historialliselle tutkimukselle. Parhaimmillaan kontekstuaalinen ja käsitehistoriallinen tutkimusote tuo esiin sen, kuinka poliittinen teoria ja politiikan kieli ovat väistämättä aikaansa sidottuja ja jatkuvasti muuttuvia. Koska politiikan kieli on paitsi argumentatiivista myös korostetun retorista, poliittisen filosofian historiaa ei ole mielekäästä ymmärtää ”sovellettuna etiikkana”. Esimerkiksi cambridgelaisen kontekstuaalisen kuuluisin edustaja Quentin Skinner on rajannut tutkimuskohteeseen menneisyyden toimijoi-

den kielelliset ”puheteot”. Samalla Skinner korostaa aika- ja kontekstisidonnaisuutta sekä tulkitsee poliittisen filosofian historiaa poliittisen toiminnan historiana. Toisaalta poliittinen filosofia on myös toimintaa, jossa väitteille pyritään esittämään järjellisiä perusteluja sekä argumentoimaan niiden puolesta mahdollisimman selkeästi. Tinkimättömästi toteutettu kontekstuaalinen lukutapa on usein kyvytön analysoimaan filosofisten ideoiden sisältöä ja tekstin argumentatiivista rakennetta.

Kirjoittajakunta on saanut valita oman lähestymistapansa. Kokoelman artikkeleita voi siten lukea paitsi sisällön myös erilaisten metodologisten painotusten valossa. Filosofisen argumentaation merkitystä korostaa esimerkiksi Taneli Kukkonen, joka pyrkii Aristoteles-artikkelissaan hakemaan ”yksilöpsykologian tai yleisen asenneilmaston” sijaan ”filosofisia perusteluja” sille, miksi poliittinen vakaus oli Aristoteleelle keskeistä. Myös Arto Laitinen keskittyy Hegelin tunnustussuhteen ja vapaus-käsitteen filosofisen sisällön erittelyyn ennemmin kuin tulkitsee Hegelin poliittista ajattelua reaktionä oman aikansa poliittiseen keskusteluun. Vastaavasti Kari Saastamoinen tarkastelee John Locken *Kahta tutkielmaa hallitusvallasta* puheenvuorona 1600-luvun Englannin poliittisen kulttuurin vastakkainasetteluihin sekä kyseenalaistaa historiallisen tutkimusotteen avulla anglosaksisessa yhteiskuntafilosofiasa vaikuttaneen tulkinnan Lockesta liberalismiin klassikkona. Myös esimerkiksi Majastina Kahlos antaa Augustinusta käsitellessään huomattavasti tilaa historialliselle kontekstille.

Klassiset poliittiset ajattelijat tarjoaa lukijalle paitsi rautaisannoksen tietoa poliittisen filosofian historiasista myös näkökulmia erilaisiin tutkimuksellisiin lähestymistapoihin. Artikkelit avautuvat pääosin helposti eivätkä edellytä laajoja pohjatietoja. Teosta voi siten suositella kaikille politiikasta ja länsimaisen ajattelun historiasta kiinnostuneille. Yhteis-

kunnalliset suhteet voidaan käsittää ja käsitteellistää monin eri tavoin. Näiden eri tapojen moninaisuuden esiin lukeminen länsimaisessa aateperinteessä antaa mahdollisuuden ottaa kriittistä etäisyyttä nykyisyyteen sekä purkaa oman ajan poliittiseen kulttuuriin sisältyviä historiallisesti sijoittuneita esioletuksia ja käsitteellisiä kamppailuja. Artikkeleista nousee esiin sekä monia pitkäkestoisia teemoja että kysymyksenasettelujen muutoksia, joiden seurauksena uusia ja erilaisia asioita on nostettu poliittisen teoretisoinnin kohteiksi. Poliittisen ajattelun klassikot muistuttavat erityisesti siitä, että yhteiskuntafilosofian keskeiset teoreettiset oivallukset ovat usein syntyneet vastauksina oman aikansa konkreettisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja kiistoihin.

HEIKKI HAARA
TEOL. MAIST., VALTIOTIET. MAIST.,
HELSINKI

KAISA HERNE Mitä oikeudenmukaisuus on? Helsinki: Gaudeamus 2012. 258 s.

Kaisa Herneen kirja on oikeudenmukaisuusteorioiden ja niiden historian laaja-alainen suomenkielinen esitys. Kirjassa esitellyt teoriat ovat kaikki suhteessa John Rawlsin 1971 esittelemään oikeudenmukaisuusteoriaan. Herne lähtee liikkeelle esittelemällä sopimusteoreettisia periaatteita, joiden oikeudenmukaisuuden olosuhteiden (circumstances of justice) määrittely on tavallisesti johdettu 1700-luvun skotlantilaiselta filosofilta David Humelta. Oikeudenmukaisuuden olosuhteet vallitsevat kun niukkuuden, itsekkyyden ja tasa-arvon ehdot täyttyvät.

Subjektiviivisen hyvinvoinnin kokemukseen perustuvista oikeudenmukaisuus näkemyksistä Herne esittelee utilitarismin, hyvinvointi-ega-

litarismin, prioritarismin ja suffisentarismin. Utilitarismia, näkemyksistä vanhinta ja tunnetuinta, Herne kuvaa sen perustajien Jeremy Benthamin ja John Stuart Millin kautta. Synnyessään utilitarismi oli radikaali ajattelutapa, koska se korosti kaikkien ihmisten hyvinvointia. Radikaali oli myös sen perustana oleva sekulaari moraalikäsitys. Nykyisin utilitarismi ei ole yksi yhtenäinen ajatusrakenne vaan ennemminkin löyhä joukko teorioita, joita yhdistää vaatimus hyödyn maksimoinnista ja nojautuminen seuraamusetiikkaan. Klassisessa utilitarismissa hyöty nähdään onnellisuutena (hedonistinen hyötyteoria). Millin mielestä mikä tahansa onnellisuus tai mielihyvä ei ole yhtä arvokasta: ”On parempi olla tyytymätön Sokrates kuin tyytyväinen typerys.”

Hyödyn sisällön ohella utilitaristeja on jakanut perinteisesti kysymys, mihin hyödyn maksimointi liitetään. Ajatellaan tilannetta, jossa valehtelu tuottaisi totuuden sijaan suuremman kokonaishyödyn. Teko-utilitarismin mukaan valehtelu on tällöin oikein, sääntö-utilitarismi taas katsoo, että valehtelu on aina väärin. Utilitarismin on väitetty johtavan ei-toivottuihin johtopäätöksiin. Erityisesti sitä on kritisoitu, koska se ei rajaa mitään pois, ei edes kärsimykseen perustuvia preferenssejä, eikä takaa ihmisille perinteisiä vapausoikeuksia, vaan voi suosittaa jopa niiden loukkaamisia. Utilitarismi on kiinnostunut vain kokonaishyödystä, ei sen jakautumisesta ihmisten kesken.

Herne kertoo hyvinvointi-egalitaristien suosivan hyvinvoinnin tasaamista maksimoinnin sijaan. Koska tasaaminen on maksimoinnin sijaan tavoiteltavampaa, egalitaristit suosittavat paremmassa asemassa olevien tilanteen huonontamista ilman, että muiden asemassa tapahtuu muutoksia. Prioritaristien etusijalla on kaikkein heikko-osaisimpien hyvinvointi. Erona utilitaristeihin he liittävät oikeudenmukaisuuteen hyvinvoinnin jakautumisen. Egalita-

rismista poiketen se kuitenkin sallii jonkinasteiset tuloerot. Suffisientaristit katsovat hyvinvoinnin kasvatamisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta tarpeelliseksi vain, jos se on tietyn vähimmäistason alapuolella. Herne summaa esittelemänsä subjektiivisen hyvinvoinnin näkemykset toteamalla, että niitä kaikkia on arvosteltu kyvyttömydestä ottaa huomioon yksilöiden kyky muuttaa resursseja hyvinvoinniksi eri tavoin.

Kirjan neljäs luku on omistettu Rawlsin tasaiseen tulonjakoon perustuvalla oikeudenmukaisuusteorialle, joka on utilitarismiin verrattuna yhtenäisempi teoria. Herne kuvaa, kuinka Rawlsin *Political Liberalism* muokkaa oikeudenmukaisuusteoriaa yhteiskuntiin sopivaksi. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria kuuluu sopimusteoreettiseen perinteeseen. Siinä eettiset periaatteet ja yhteiskunnan perusrakenteet perustellaan sopimuksella, jonka kuvitteellisessa alkutilanteessa olevat vapaat ja tasa-arvoiset ihmiset olisivat voineet solmia yksimielisesti. Sopimusteoria on väline, jolla oikeudenmukaisuusperiaatteet perustellaan. Alkutilanne on ihannetila, jossa Rawlsin esittämät oikeudenmukaisuusperiaatteet tulisivat väistämättä valituiksi. Jos ihminen hyväksyy alkutilanteen, hän hyväksyy myös Rawlsin periaatteet.

Seuraavaksi Herne nostaa esiin Rawlsin käsityksen tietämättömyyden verhosta. Verho kuvaa, kuinka osapuolet eivät tiedä mitään niistä erityispiirteistä, jotka erottavat heidät muista. Herne sanoo Rawlsin väittävän, että Kantin kategorisessa imperatiivissa on myös sisäänrakennettuna tietämättömyyden verho. Rawlsin mukaan oikeudenmukaisuus perustuu kahteen periaatteeseen: Ensiksi jokaisella on oltava yhtäläinen oikeus laajimpaan mahdolliseen yhtäläisten perusvapauksien kokonaisuuteen. Toiseksi sosiaaliset ja taloudelliset eriarvoisuudet on liitettävä virkoihin ja asemaan tai niiden on tuotettava huo-

noimassa asemassa oleville suurin mahdollinen hyöty (eroperiaate). Herne kuvaa rawlsilaisen alkutilanteen, jossa päätöksenteossa valitaan maksimisäännön mukaan vaihtoehto, jonka kaikkein huonoin lopputulos on kaikista vaihtoehdoista paras. Oikeidenmukaisuusperiaatteiden määrittely on siis prosessi, jossa pohditaan alkutilanteen kuvauksen ja harkittujen arvostelmien suhdetta. Kirjan seuraavissa luvuissa Herne esittelee Rawlsin teorian saamaa kriittikkyä ja vaihtoehtoteorioita.

Viidennessä luvussa syvennyttään sattuma-egalitarismiin, jonka Rawls-kriittikki kohdistuu heikompiosaisten kohteluun. Teorian mukaan sattumasta johtuvat erot on tasattava, mutta yksilön omista valinnoista johtuvat erot ovat sallittuja. Tätä ajattelutapaa edustavan Dworkinin teorian tärkein ihanne on tasa-arvo. Dworkin hylkää hyvinvointi-egalitarismin ja katsoo, että oikeudenmukaisuuden kannalta oleellisinta on se, miten resurssit ovat jakautuneet yksilöiden kesken.

Herne nostaa kuudennessa luvussa Amartya Senin kehittämän ja Martha Nussbaumin eteenpäin viemän toimintakyvynäkemyksen. Rawlsista, Dworkinista ja Scanlonista poiketen teoriasta puuttuu kuviteltu sopimus- ja alkutilanne. Sen näkee Rawlsin teorian suurimpana puutteena liiallisen abstraktiuden. Tietämättömyyden verhon sijaan Sen käyttää Adam Smithin metaforaa puolueettomasta tarkkailijasta. Puolueeton tarkkailija vapautuu henkilökohtaisten tavoitteiden ja intressien ohella myös tietystä kulttuurisesta kontekstista. Sen mukaan oikeudenmukaisen yhteiskunnan velvollisuus on taata tietyt toimintakyvyt, mutta ei taata, että niiden antamia mahdollisuuksia hyödynnetään. Ainoat taattavat toimintakyvyt ovat itsekunnioitus ja arvokkuus.

Viimeisenä oikeudenmukaisuusteorian Herne esittelee mielestään Suomessa liian vähälle huomiolle jääneen Scanlonin sopimusteo-

reettisen moraalinäkemysten, joka käsittelee ihmisten välistä moraalista. Teoriassa moraalii- ja oikeudenmukaisuusperiaatteet määritellään kuvittelemalla, millaisia periaatteita ihmiset olisivat voineet yhdessä sopia tai mitkä voisivat tulla universaalisesti hyväksytyiksi. Ydinajatuksen mukaan moraaliperiaate on hyväksyttävä, jos muut ihmiset eivät voi sitä perustellusti hylätä. Teorialla on yhteyksiä deliberatiivisen demokraatian teoriaan, jossa päätöksentekoa edeltää tasapuolinen ja julkinen keskustelu. Rawlsin teorian tavoin Scanlon ei määrittele tiettyjä periaatteita, mutta antaa ajattelun apuvälineitä moraalii- ja oikeudenmukaisuuspohdintoihin.

Herne kirjoittaa selkeästi ja avaa käsitteistöä. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria on perustellusti kirjan keskiössä. Herne kantaa jo esittelemiään teorioita mukana niin, että huonomuistisemmankaan lukijan ei tarvitse selata kirjaa taaksepäin. Hänen tapansa kirjoittaa on mukansatempaava ja hän kuljettaa kirjassaan mukana teorioiden käytännön sovelluksia. Teos elää ajassa soveltamalla lopuksi esitettyjä teorioita maahanmuuttokysymykseen.

KAISA ISO-HERTTUA
TEOL. MAIST., HELSINKI

VILLE PÄIVÄNSALO
Maallinen oikeudenmukaisuus: Järkiliberalismin rajat ja rosoinen lähimmäisyys. Helsinki: Suomen Teologinen Kirjallisuusseura 2011. 242 s.

Ville Päivänsalo katsoo ajan olevan kypsä yhteisen, julkilaisutun globaalin oikeudenmukaisuuden rakentamiselle. Nykyiset maailman rakenteet vahingoittavat suurta osaa vähäosaisimmista, siksi niiden kor-

jaamisessa ei pitäisi olla ensisijaisesti kyse hyväntekeväisyydestä vaan oikeudenmukaisuudesta.

Maallinen oikeudenmukaisuus on kolmas kirja Päivänsalon Rawls ja oikeudenmukaisuus -tutkimuksissa. Ensimmäinen oli väitöskirja Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsityksestä (2005), jota seurasi *Balancing Reasonable Justice* (2007), jossa Päivänsalo kehittää väitöskirjan teemoja eteenpäin. *Maallisen oikeudenmukaisuuden* näkökulma on uusi. Sen sijaan, että teoksessa olisi esitelty vain joitain kristillis-luterilaisia nykyajattelijoiden ja heidän suhdettaan Rawlsin käsityksiin, Päivänsalo esittää Rawlsin ajattelulle osittain vaihtoehdoisen kristillis-luterilaisiin perusteisiin kiinnittyvän maallisen oikeudenmukaisuuden käsityksen ja kommentoi esittämänsä teoriaa kymmenien ajattelijoiden avulla. Hän tekee tämän tarkastelemalla rawlsilaista reilua järkiliberalismia kriittis-konstruktivistisesti suhteessa sen keskeisiin filosofisiin vaihtoehtoihin ja lähimmäisenrakkaudesta juontuviin oikeudenmukaisuuspyrkimyksiin.

Teoksen läpileikkaava painopiste on viime vuosikymmenien länsimainen oikeudenmukaisuuskeskustelu. Keskeinen tavoite on kyseenalaistaa Rawlsin hahmottelema järkiliberalismin suuri kertomus keskiajasta nykypäivään. Päivänsalo nostaa keskusteluun kolme kristillis-luterilaisesta lähimmäisenrakkaudesta nousevaa oikeudenmukaisuuspyrkimystä, jotka ovat relevantteja rawlsilaisen reilun järkiliberalismin kriittis-konstruktivistisen tarkastelun kannalta. Ensimmäinen on Lutherin oma ajattelu, toinen Luterilaisen maailmanliiton (LM) piirissä esitetyt käsitykset ja viimeinen pohjoismaisten luterilaisten teologien näkemykset.

Päivänsalo luo kaksi käsitettä: LYK-viitekehys ja LaRATO-ydinosa, joista reilu järkiliberalismi ja lähimmäisenrakkautta yhdistävä oikeudenmukaisuuskäsitys keskeisesti rakentuvat. Katsomuksellinen viiteke-

hys sisältää lähimmäisenrakkauden, yhteistyön ja kertomuksellisuuden (LYK). Oikeudenmukaisuuskäsityksen ydinosa koostuu puolestaan viidestä käytännöllisestä ohjenuorasta: lainmukaisuus, reiluus, ansionmukaisuus, totuudellisuus ja oman tunnonmukaisuus (LaRATO). Päivänsalo myöntää, etteivät käsitykset ole todennäköisesti hyväksyttävissä yli kaikkien katsomusrajojen, mutta katsoo esimerkiksi ydinosan olevan yhtä perustellusti hyväksyttävissä kuin Rawlsin teorian keskeiset osat.

Ihmisoikeudet ovat yksi keskeinen osa maallista oikeudenmukaisuutta, mutta eivät sen ainoa ulottuvuus. Toinen maailmansota oli katastrofi monelle miljoonalle yksittäiselle ihmiselle mutta myös koko maailmalle. Sodan loputtua YK:n ihmisoikeusjulistuksessa pyrittiin kirjaamaan ja turvaamaan kaikkien ihmisten perusoikeudet, mutta julistus on niin laaja, ettei yksikään valtio onnistu sen noudattamisessa. Rawls pyrki ratkaisemaan ihmisoikeudet määrittelemällä ne luonnollisesta moraalista erillisinä poliittisina oikeuksina. Näin hän halusi varmistaa, että ihmisoikeuksien kannattajalta ei edellytettäisi uskonnollista tai metafyyssistä sitoutumista.

Päivänsalon mielestä Rawlsin lähestymistapa jättää edelleen aukkoja. Miten pitkälle riittää tällaisen lähestymistavan auktoriteetti? Mitä edellyttää reilu yhteistyö uskonnollis-metafyyssisesti minimalistien ja muiden kuten lähimmäisenrakkaudesta ja luonnollisesta moraalilaista ammentavien ihmisoikeuksien kannattajien välillä?

Maallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ihmisoikeudet on Rawlsia paremmin esittänyt Donnelly. Hän argumentoi väkivallan joissakin tilanteissa puolustavan ihmisoikeuksia, mutta toteaa toisaalta vuoden 2001 jälkeisen terrorismin vastaisen sodan horjuttaneen kansainvälisessä politiikassa ihmisoikeuksien toteutumista. Päivänsalo tähdentää, etteivät terrorismi ja sen vastainen sota ole lopul-